

Відгук

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Пентилюк М.І. про кандидатську дисертацію
Гульчук Т.М. з теми «Формування текстотвірної компетентності майбутніх
судноводіїв у процесі навчання української мови»

Дисертаційна робота Гульчук Тетяни Михайлівни є завершеним науковим дослідженням з актуальної проблеми сучасної лінгводидактики – підготовки мовної особистості майбутнього судноводія на основі формування його текстотвірної компетентності. Дисертація ґрунтується на основних положеннях чинних законодавчих і нормативних документів національного і міжнародного рівнів, а також галузевих науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Детальний аналіз дисертації Гульчук Т.М. «Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови» дозволяє сформулювати узагальнені висновки щодо актуальності й обґрунтованості основних наукових положень, висновків, достовірності, наукової новизни та практичної значущості роботи.

Актуальність дослідження Гульчук Т.М. диктується необхідністю розв'язати проблему мовленнєвого розвитку майбутніх судноводіїв, відійти від традиційної методики вдосконалення здебільшого правописних навичок, умінь складати ділові папери, а не розвивати вміння сприймати, трансформувати, продукувати тексти різної жанрово-стильової належності. Актуальність дисертації, на думку авторки, полягає ще й в усуненні низки невідповідностей і суперечностей (с. 16), що існують у практиці навчання української мови і заважають якісному формуванню текстотвірної компетентності майбутніх спеціалістів.

Важливо відзначити, що дисертація в основному відповідає новим вимогам. З метою ознайомлення зі змістом і результатами наукового дослідження на початку дисертації подано анотації державною й англійською мовами, де авторка стисло представила основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни.

Вступ дисертації Гульчук Т. М. містить усі необхідні компоненти: обґрунтування вибору теми, мету, завдання відповідно до предмета і об'єкта, наукову новизну отриманих результатів, апробацію матеріалів дисертації, структуру й обсяг тощо.

Не виникає сумнівів наукова новизна отриманих результатів, оскільки феномен «формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови», його сутність і структуру з'ясовано вперше.

Оцінюючи зміст дисертації, зазначимо, що роботу логічно структуровано, розділи взаємопов'язані між собою, а підрозділи повно відбивають повно відбивають назви розділів. Водночас не варто все ж таки у назвах багатьох підрозділів повторювати назву теми дисертації, бажано для цього добирати контекстуальні синоніми.

Гульчук Т. М. виконувала чотири завдання, застосовуючи теоретичні, статистичні та емпіричні методи.

У першому розділі дисертації «Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови» на підставі критичного аналізу наукової літератури обґрунтовано лінгвістичні, психолінгвістичні та лінгводидактичні засади формування текстотвірної компетентності курсантів. Визначено ключові слова дослідження, обґрунтовано науковий апарат, з'ясовано поняття «текстотвірна компетентність», що спирається на мовну, мовленнєву та соціокультурну компетентності (підпункт 1.1).

Загалом же відзначимо власне тлумачення дисертанткою дефініції «текстотвірна компетентність» «як здатність особистості, що є результатом

здобування знань про текст в аспекті професійної комунікації, оволодіння вміннями й навичками текстосприймання й текстотворення, набуття досвіду міжособистісного й міжкультурного спілкування» (с. 45).

У контексті виконання першого і другого завдань Гульчук Т. М. визначає психолінгвістичні й лінгводидактичні засади формування текстотвірних умінь і навичок курсантів.

У підпункті 1.2 здійснено ґрунтовний аналіз текстової діяльності, розкрито її сутність, зокрема процес сприймання і творення тексту. Здійснюючи аналітичний огляд психолінгвістичної літератури, дисертантка велику увагу приділяє процесам сприймання і розуміння тексту, фазам його породження.

Досить детально розкрито механізми спілкування, що базуються на особливостях створення тексту. Викликає схвалення обізнаність дослідниці з процесами текстотворення та їх добротний аналіз.

У контексті виконання перших двох завдань Гульчук Т. М. визначає лінгводидактичні засади формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв: підходи (діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, текстоцентричний, полікультурний), принципи (загальнодидактичні – науковості, наочності, наступності та ін.; лінгводидактичні – комунікативної спрямованості, домінантної ролі вправ, взаємопов'язаного розвитку різних видів мовленнєвої діяльності, навчання української на ґрунті знань про психологічні закономірності функціонування мови в комунікативному просторі, крос-культурного діалогізму та ін.).

Хочемо зауважити, що логіка дослідження вимагає виділити текстоцентричний підхід як стрижневий, головний і навколо нього аналізувати інші.

Дисертантка аналізує форми навчання, зосередивши увагу на лекції, практичні заняття, самостійну роботу. Щодо останньої, то варто було

використати монографію Загрибельної І. А., в якій науково обгрунтовано зміст, форми, структуру самостійної роботи у виші.

Як позитивне відзначимо аналіз методів, прийомів і засобів навчання української мови і формування текстотвірної компетентності студентів. Однак цей аналіз хибує на чіткість і новизну: не конкретизовано методи (окрім спостереження й аналізу), не проаналізовано інтерактивний метод та його прийоми, не представлено власної системи вправ на основі різних класифікацій (таблиця 1.1, с. 83-84). За рахунок скорочення загальновідомого про лекцію (а лекцій з курсу української мови в технічному виші не багато) варто було б детальніше проаналізувати методи і їх прийоми навчання.

Хочемо відзначити глибину, чіткість і логічність рецензованої праці, що свідчить про науковий підхід дисертантки до визначення теоретичних засад формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв. Цьому присвячено перший розділ дисертації.

Високий науковий рівень Тетяна Михайлівна продемонструвала, аналізуючи організаційно-методичні засади формування текстотвірної компетентності студентів (розділ 2).

У підпункті 2.1 здійснено детальний критичний аналіз програм, посібників, дисертацій, методичного забезпечення навчального процесу. Осібно виділено уміння студентів (с. 94), що формуються на основі аналізу текстів і текстотворення.

Добре було б, якби авторка висловила свої поради щодо поліпшення навчання української мови на текстовій основі.

Не викликає сумніву добротність констатувального етапу дослідження (підпункт 2.2). Чітко визначено завдання цього етапу, рівні критерії та їх показники (таблиця 2.1, с. 112-113), проведено анкетування, проаналізовано результати контрольних зрізів. Результати констатувального етапу дослідження довели і підтвердили виконання третього завдання і розв'язання поставленої проблеми і виконання четвертого завдання роботи – розробити й

експериментально перевірити методику формування текстотвірної компетентності курсантів.

Теоретичні узагальнення, зроблені в першому і почасти в другому розділах, уможливили створення й упровадження дослідно-експериментальної авторської методики. Цьому присвячено третій розділ дисертації «Експериментальне навчання за розробленою методикою», що включає зміст та організацію дослідного навчання, перебіг формувального етапу експерименту та його результати.

В основу експериментального дослідження покладено твердження про ефективну організацію текстотвірної діяльності студентів і переконання, що ця діяльність повинна реалізовуватися у взаємозв'язку з текстосприймальною та інтерпретаційною діяльністю. Ця позиція авторки цілком відповідає її науковому передбаченню щодо розв'язання досліджуваної проблеми, на базі якого розроблялася й упроваджувалася авторська методика.

Програма експериментального навчання передбачала дотримання умов, що забезпечать її результативність (с. 126).

Визначаючи мету експерименту (с. 127), Тетяна Михайлівна визначила складники текстотвірної діяльності: дотекстовий, власне текстовий та рефлексивний.

В основу експериментальної методики покладено компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, текстоцентричний, полікультурний, контекстний і системний підходи. Однак два останні не проаналізовані авторкою в теоретичній частині роботи (п. 1.3). Щоправда, їх аналіз подано в п. 3.1, як і інших: міждисциплінарної інтеграції, комунікативної мобільності, текстовідповідності, орієнтації на майбутню професію (с. 129-133).

За побудованою лінгводидактичною моделлю й розробленою методикою Тетяною Михайлівною здійснено експериментально-дослідне навчання з формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв, яке відбувалося в три етапи: пропедевтичний, поглиблювально-професійний

та узагальнювальний. Чітко визначивши мету кожного з них, основні завдання, форми навчання, авторка описала перебіг формувального етапу експерименту (п. 3.2), з вичерпною повнотою розкрила зміст, основні завдання і результати дослідного навчання.

Представлені у п. 3.3 результати експериментального навчання дають підстави стверджувати, розроблена методика є раціональною і перспективною. Наголосимо, що це доведено також методом математичної статистики за допомогою критерію Пірсона χ^2 .

Гульчук Т. М. результати дослідження подає як порівняльні дані поетапних контрольних зрізів, що підтверджує їх об'єктивність. Підсумкове анкетування курсантів на основі визначених критеріїв дозволило переконатися в достовірності одержаних результатів.

Однак, на наш погляд, опис результатів дослідження дещо переобтяжений великою кількістю таблиць (с. 179, 180, 181, 184, 187, 190, 191-192, 192-193, 195, 196, 197), що створило певну диспропорцію в обсязі п. 3.2 і 3.3 (29 і 23), а головне, що більшість таблиць містять тільки кількісний аналіз результатів, а бажано було включити і якісний.

До висловлених вище зауважень і пропозицій додамо ще й такі:

1. Оформлення списку використаних джерел здійснено за старими нормами, а бажано дотримуватися нових (без тире у паспорті праць).

2. Аналізуючи лінгводидактичні засади дослідження, авторці варто дотримуватися прийнятого аналізу: спочатку методи, прийоми, засоби навчання, а потім форми. Це дозволило б глибше з'ясувати методи (надто традиційний стислий аналіз), а потім форми навчання, менше приділивши уваги лекціям, а більше практичним заняттям і самостійній роботі. У системі вправ добре розрізняти роботу з текстом і роботу над текстом.

3. Описуючі етапи експерименту, авторка згадує про бар'єри спілкування (с.164-165). Варто звернути увагу на те, як їх долати.

Висновки дисертації відповідають виконання поставлених завдань.

Вміст наукового дослідження повно відбито в авторефераті.

Аналізуючи тематику праць Гульчук Т.М. опублікованих у вітчизняних і закордонних наукових фахових виданнях, констатуємо, що всі вони відбивають основні положення й наукові результати дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційну роботу виконано на високому науковому рівні. Зазначені у відгуку зауваження і пропозиції мають рекомендаційний характер і не ставлять під сумнів вагомість нових науково обґрунтованих експериментальних результатів, одержаних Гульчук Т. М.

За актуальністю, науковою новизною, практичною значущістю, змістом та оформленням дисертація з теми «Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р №567, а її автор – Гульчук Тетяна Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.12 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент

Доктор педагогічних наук,
професор кафедри мовознавства
Херсонського державного університету

М. І. Пентилюк

